

Elemente caligrafice în creația lui Ilia Bogdesco

Rezumat

Elemente caligrafice în creația lui Ilia Bogdesco

Printre plasticienii preocupați de elaborarea și aplicarea elementelor caligrafice în creație Ilia Bogdesco, ocupă un loc de frunte. Acesta a fost unul dintre primii plasticieni din RSS Moldovenească care a acordat o deosebită atenție culturii de realizare plastică și expresiei elementelor caligrafice în calitate de componente ale cărții. Realizările caligrafice ale acestuia la balada „Meșterul Manole”, povestea „Punguța cu doi bani” (variante în limba rusă cu alfabetul chirilic), prefața la poveștile lui Ion Creangă (tipărită cu grafie chirilică), sigla editurii „Cartea Moldovei”, edițiile „Elogie prostiei” (1997), „Don Quijote” de Cervantes (1984–1989), cartea „Eseuri caligrafice” (1980–2010) sunt lucrări de înaltă ținută artistică. În aceste opere caligrafice, artistul a căutat să atingă expresii inedite ale elementelor de bază cu elementele auxiliare, ale elementelor ascendente cu cele descendente, ale elementelor de rotunjire cu cele diacritice, ale celor terminale cu cele de îmbinare, acordând o atenție sporită unghiului de scriere și ductului. Prin activitatea sa caligrafică, plasticianul a contribuit la formarea unei noi filiere stilistice în grafica de carte. În arta caligrafică a acestuia, caracterele au fost subordonate unor principii și legități compoziționale eminente, luându-se în considerare particularitățile stilistice și estetice specifice alfabetelor tradiționale. Având în vedere transformările ce au avut loc în procesul evoluției istorice a caracterelor, artistul a reușit să atingă expresii metaforice originale, oferindu-i prin aceasta spectatorului noi posibilități de contemplare artistică a demersului caligrafic în contextul unei lumi moderne pline de semnificații. Drept dovadă elocventă în acest sens servește și propriul sistem de caractere elaborat în vederea utilizării sale în calitate de inițiale/letrine.

Cuvinte cheie: elemente caligrafice, Ilia Bogdesco, grafică.

Summary

Calligraphic elements in the works by Ilya Bogdesco

Ilya Bogdesco has a leading place among the artists concerned with the development and implementation of calligraphic elements in their works. He was one of the first artists from the Moldavian SSR, who paid particular attention to the culture of pictorial realization and expression of calligraphic elements as components of the book. His calligraphic works for the ballad „Meșterul Manole”, the fairy-tale „Punguța cu doi bani” (Russian language version with the Cyrillic alphabet), the foreword to Ion Creangă’s stories, (written in Romanian with the Cyrillic script), the logo of the Publishing House „Cartea Moldovei”, the books „Elogie prostiei” (1995), „Don Quijote” by Cervantes (1984–1989), „Eseuri caligrafice” (1980–2010), are works of high artistic status. In these calligraphic works, the artist has sought to reach unique expressions of the basic elements with the auxiliary ones, of the ascendant elements with the descendant ones, of the rounding elements with the diacritical marks, of the terminal with the joining ones. He paid increased attention to the writing angle and the ductus. Through his calligraphic work, the artist contributed to the formation of a new stylistic pathway in book graphics. In his calligraphic art, the characters were subordinated to high standing compositional principles and rules, taking into account the specific stylistic and aesthetic features of traditional alphabets. Considering the changes that have taken place in the historical evolution of the characters, the artist managed to achieve genuine metaphorical expressions, thereby giving to the spectator new possibilities for artistic contemplation of the calligraphic approach in the context of a modern world, full of significances. His own system of characters, developed to be used as initial capital letters, serves as eloquent proof in this sense.

Key words: calligraphic elements, Ilya Bogdesco, graphics.

Preocuparea pentru grafica de carte implică intrinsec nu doar interesul pentru imagine, ci și arta caligrafică, actualmente aceasta fiind abordată ca tipografică (știința despre caractere).

Printre graficienii de carte ai Republicii Moldova care au interacționat arta grafică cu cea caligrafică s-a regăsit și plasticianul Ilia Bogdesco (Ilya Bogdesko)¹. Fiind născut la 20 aprilie 1923 în satul Butuceni, raionul Râbnîța, acesta pare să realizeze plastic prin lucrările sale, inclusiv cele caligrafice, proliferarea expresiilor inedite. Astfel, interpretarea grafică a plasticianului Ilia Bogdesco se raportează la esența conținutului operei literare², în același timp se pare că și conținutul literar se înscrie perfect în maniera estetică abordată, integrându-se în acel unitar care exprimă viziunea plastică a acelui moment³.

În vederea transpunerii suflului epocal în multe din operele literare pe care le-a ilustrat, maestrul desfășoară un studiu caligrafic profund materializat ulterior în ediția de carte intitulată „Caligrafia”, în care pas cu pas destăinuie pe înțelesul tuturor arta caligrafică în evoluția sa de la Antichitate și până la etapa contemporană, completând descrierile analitice cu studii de concepție proprie și aplicații ale acestora în grafica de carte pe care a conceput-o de-a lungul anilor. În acest sens, analizând titlul baladei „Meșterul Manole” reprodus cu caractere latine, artistul, prin reproducerea grafică diferită a acelorași caractere de început de cuvânt din cele două cuvinte ce formează titlul-majuscula M, dar unitare din punct de vedere stilistic și compozițional, amplifică somptuozitatea personajului principal al operei literare cu caracter emblematic, pornind chiar de la inițiale.

Metafora plastică, alegoria pe care maestrul Ilia Bogdesco o utilizează ca mijloace de expresie în grafica de carte se manifestă și în cea caligrafică. Expresia plastică a literelor ce formează cuvântul „Meșterul” ordonanța liniară a acestora fără decalări, elemente de ieșire derivate din caractere, este accentuată de caracterul cursiv al scrierii sub unghi de 10°, utilizând anticvele. Amploarea spirituală este accentuală de ritmicitatea și paralelismul liniilor de bază ale caracterelor cu dominanță verticală. Se remarcă predominarea proporțiilor caracterelor pe verticală asemenea celor din scrierile gotice, caracterul plastic, în același timp auster, al elementelor caracterelor din pronumele propriu scris „Manole”, alungirea elementului vertical și terminal al literei „n” prin ieșirea lui din tipar, ieșirea în evidență a caracterului terminal

al pronumelui – „e” prin elementul orizontal suplimentar trasat și extensia elementului terminal al aceluiași caracter. Un alt procedeu tehnic utilizat în titlul „Meșterul Manole” este pluralitatea spațiilor manifestat prin complexitatea traiectoriei elementului principal al inițialei M din cuvântul „Manole” ce îl poziționează în prim plan, în același timp asigurând conexiunea și integritatea cu toate elementele compoziției. Graficianul explorează contrastele dintre proporțiile elementelor ascendente ale caracterelor și corpul de literă, ale elementelor ce formează inițialele, la fel și cel al serifelor de formă unghiulară în interpretare plastică prezente în inițialele M, cu elementele terminale de definire ale celorlalte caractere.

În reproducerea cu caractere chirilice a titlului baladei „Meșterul Manole” pe pagina de titlu a ediției, plasticianul dispune elementele de titlu în două rânduri, adăugând elemente terminale decorative de forma cârceilor, vrejurilor, ce conferă înscrierilor un caracter decorativ proliferat, ele derivând fie din elementele principale ale caracterelor, fie fiind independente. Elementele decorative sunt puse în evidență, în același timp asigurându-se echilibrul compozițional prin interlinierea de mărimea înălțimii letrinelor. Caracterelor le sunt atribuite aceleași valori de expresie plastică ca și în titlul reprodus cu caractere latine.

În soluționarea grafică a operei „Don Quijote” de Miguel Cervantes (1984–1989), Ilia Bogdesco induce cititorul în epoca istorică a acelor evenimente prin caracterul decorativ al literelor, centrarea fragmentului de text în format/pagină, utilizarea abundentă de elemente terminale plastice, sub formă de picătură, utilizarea cârceilor, vrejurilor, dinamicitatea elementelor ascendente și descendente prin poziționarea lor oblică direcționate de la stânga la dreapta predominant. Spre deosebire de alte lucrări caligrafice, în cea analizată, interlinierea depășește dublu înălțimea rândului constituită din minuscule, ceea ce îi conferă compoziției o eleganță aparte. Tangența istorică de epocă este subliniată și prin utilizarea contrastelor cromatice negru-roșu, procedeu preluat din perioada medievală, în care cerneala roșie era utilizată pentru reproducerea letrinelor/inițialelor și a titlurilor, replică aplicată și în perioada Renașterii. Demersul caligrafic în opera „Don Quijote” caracterizat de ritmicitatea elementelor de bază, ascendente, descendente și terminale, contrastele traiectoriilor și de formă ale elementelor ascendente și descendente oferă

soluții autentice și originale, dar și inconfundabile, care fac ca artistul să se transpună dintr-un gen literar în altul: de la literatură clasică la balade, povești pentru copiii de vârstă preșcolară. Plasticianul nu recurge la interpretări superficiale, ci se transpune subtil dintr-o trăire în alta prin prisma conținutului, ridicându-se la înălțimile valorii literare a operei sau chiar depășind cu mult aceste înălțimi, făcând fiecare lucrare să trăiască împreună cu cititorul evenimentele aceluiași mediu narativ în care au fost concepute de către autorul literar. Aranjamentul textual grafic al desfășurării paginii prezentate în opera „Don Quijote” de Miguel Cervantes, voluntar sau involuntar, pare să prolifereze forma strugurelui susținut de elementele terminale ale elementelor ascendente și descendente, accentuând caracterul mirific al lucrării.

În abordare particularizată caracterului slav al scrierii este reprezentată ediția „Punguța cu doi bani”, autor Ion Creangă, ilustrată și reprodușă grafic de Ilia Bogdesco, în varianta tradusă în limba rusă în imagini fiind prezentată coperta, prefața și paginile de interior ale ediției. Această ediție are aplicate ca mijloace de expresie, pe lângă cele menționate: asocierile, narativitatea, umorul, mândria, sarcasmul, inclusiv prin prisma componentelor caligrafice ale ediției. Artistul reușește să redea cu exactitate caracterul geometrizat al literelor slave derivate istoric, inclusiv din alfabetul elen, contrastând cu caracterul plastic al caracterelor din lucrarea „Meșterul Manole”, „Don Quijote”, „Elogie prostiei”.⁴ A utilizat pe larg în această lucrare contrastele textuale cromatice⁵: roșu-negru, atât în reproducerea textuală, cât și în imaginile integrate cu elementele textuale, contrastul dintre caracterul geometrizat și plastic al scrierii cum e cel prezent în prefață și cel în paginile de interior ale ediției. În cazul ediției „Punguța cu doi bani” Ilia Bogdesco utilizează fonturile grotești, fără serife, supradimensionate, în manieră uncială scrierea este constituită din majuscule și minuscule grotești, cu interliniere foarte mică, care creează impresia lipsei majusculilor din text și subliniază expresivitatea caracterului caligrafic ale lucrării. Ilustrațiile grafice ce se integrează cu elementele textuale contrastează cu cele din urmă prin volatilitatea reproducerii, prin utilizarea liniilor plastice de diferite grosimi, dispuse pe direcție verticală, direcțiile oblice formând imaginea cheie narativă.

Influențe evidente ale particularităților specifice scrierilor gotice sunt remarcate în reproducerea caligrafică a lucrării „Elogie prostiei”. Acestea sunt determinate de dominarea dimensională proporțională a caracterelor pe verticală, utilizarea elementelor terminale de formă unghiulară și ascuțită, deși este remarcată îmbinarea armonioasă a lor cu elementele cu caracter plastic bine conturate și frecvente. Grosimea liniilor este evidentă similar celei din variația rotundă a scrierii gotice, deosebindu-se prin accentul pus pe linii de grosimi mari și expresivitate semnificativă a scrierii, unghiul de scriere constituind 45°. Este remarcată trecerea lină a liniilor ce formează elementele caracterelor prin mișcări continue, lente, sunt utilizate elemente decorative terminale, asigurând scrierii un caracter decorativ ornamental. Ritmicitatea compoziției scrierii este accentuată și de mărimea interlinierii ce este echivalentă în această lucrare cu mărimea rândului de minuscule. Majusculele sunt reprezentate grafic în maniera prezentării letrinelor și inițialelor, caracterizându-se prin decorativitate accentuată, elementele principale trecând în elemente terminale, cele din urmă, la rândul lor trecând în elemente decorative.

Printre multitudinea lucrărilor caligrafice notorii se regăsește și propriul ansamblu de letrine/inițiale elaborate de Ilia Bogdesco. Ansamblul de inițiale elaborate sunt încadrate în cadrul compozițional de format pătrat. Caracterele de literă prezintă o simbioză grafică într-o manieră proprie cu caracter plastic pronunțat, rezultat din influențe ale scrierii gotice ale alfabetarului lui Ludovico degli Arrighi (Vicentino), către care artistul Ilia Bogdesco face referință. Inițialele sunt reproduse sub unghi de scriere de 30°, au elementele terminale în traiectorii rotunde generoase, cărcei, deseori prezente atât în partea inferioară, cât și în cea superioară a inițialei.

Subordonând caracterele principiilor și legităților compoziționale eminente, considerând particularitățile stilistice și estetice specifice scrierilor tradiționale, narativitatea operei literare, contextul istoric și social denotat în operă, plasticianul Ilia Bogdesco a realizat lucrări grafice de o înaltă ținută artistică, punând fundamentul unei noi filiere stilistice în grafica de carte de o inestimabilă valoare pentru cultura Republicii Moldova, atât în aspect grafic, cât și caligrafic.

Referințe bibliografice

¹ Кошкина О. Пластическая метафора как основа графических произведений И. Т. Богдеско. <http://cyberleninka.ru/article/n/plasticheskaya-metaphora-kak-osnova-graficheskikh-proizvedeniy-i-t-bogdesko>. 12 p. (vizitat 12.09.14)

² Kagan M. Morfologia artei. București: Meridiane. 1996.

³ Carte de tehnici. <http://ru.scribd.com/doc/25310059/Caligrafie#scribd>. București. Reader's

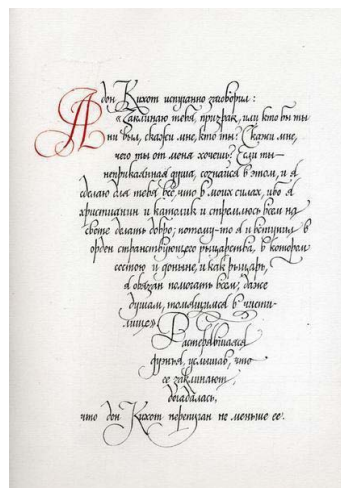
Digest 2006. (vizitat 14.03.2015)

⁴ Bogdesco Iliia. Caligrafia. Sankt Petersburg: Agat. 2005, Ediția a II-a.

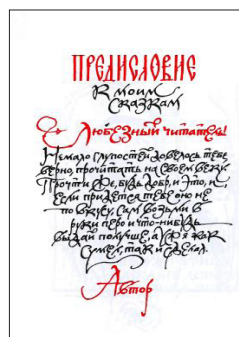
⁵ Arnheim R. Forța centrului vizual. Un studiu al compoziției în artele vizuale. Iași: Polirom, 2012; http://calligraphy-expo.com/rus/Personalities/Participants/Ilya_Bogdesco/Work.aspx?ItemID=1764 (vizitat 15.04.15)

Meșterul Manole

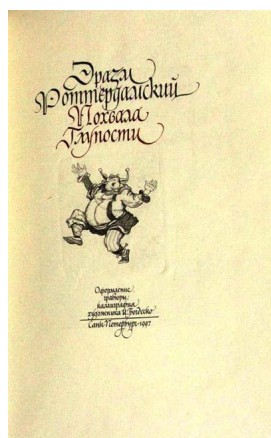
I. Bogdesco. Ilustrația la *Don Quijote* de Miguel Servantes, 2000

Prefață la ediția de carte *Punguța cu doi bani* și pagini de interior

Pagina de titlu și pagini de interior a ediției *Elogie prostiei*, 1997

Iliia Bogdesco.
Reproduceri grafice
în ilustrația de carte

